

BECKOVA SKRIPTA

Cvik / Janků / Marek

Vybrané kapitoly soukromého práva II

Vybrané kapitoly soukromého práva II

**JUDr. Ing. Eva Daniela Cvik, Ph.D. et Ph.D.
Doc. JUDr. Martin Janků, CSc.
Prof. JUDr. Karel Marek, CSc.**

Vzor citace:

Cvik, E. D., Janků, M., Marek, K. Vybrané kapitoly soukromého práva II. Vydání první.
Praha: C. H. Beck, 2025, 216 s.

Bibliografické informace Národní knihovny České republiky. Národní knihovna České republiky uvádí tuto publikaci v České národní bibliografii. Podrobné bibliografické údaje jsou k dispozici na internetu na adrese <https://www.nkp.cz/>.

Skriptu napsali: JUDr. Ing. Eva Daniela Cvik, Ph.D. et Ph.D., doc. JUDr. Martin Janků, CSc.,
a prof. JUDr. Karel Marek

Vydalo Nakladatelství C. H. Beck v Praze v roce 2025

Jungmannova 750/34, 110 00 Praha, Nové Město, beck@beck.cz

Odpovědná redaktorka JUDr. Evelina Součková

Sazba: CADIS Praha

Tisk: Tiskárny Havlíčkův Brod a.s.

© Nakladatelství C. H. Beck, 2025

ISBN 978-80-7699-006-7

O autorech

JUDr. Ing. Eva Daniela Cvik, Ph.D. et Ph.D.

V roce 2007 absolvovala Právnickou fakultu Západočeské univerzity v Plzni. V roce 2013 dokončila magisterské studium na Provozně ekonomické fakultě České zemědělské univerzity v Praze a roku 2016 úspěšně dokončila doktorské studium na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, v roce 2018 získala druhý doktorský titul Ph.D. na Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze. Od roku 2011 působí na Provozně ekonomické fakultě České zemědělské univerzity v Praze, kde je od roku 2022 vedoucí Katedry práva. Ve své pedagogické a vědecké činnosti se zaměřuje na obchodní, občanské a finanční právo. Kromě akademické činnosti provozuje od roku 2012 vlastní advokátní kancelář. Je autorkou a spoluautorkou řady monografií, odborných článků a učebních pomůcek, které se věnují právním a ekonomickým aspektům veřejné správy, daňového práva a regulace finančních trhů.

Doc. JUDr. Martin Janků, CSc.

Roku 1978 absolvoval Právnickou fakultu Univerzity J. E. Purkyně v Brně (dnes Masarykova univerzita). V letech 1983–2018 působil na Provozně-ekonomické fakultě Mendelovy univerzity v Brně jako vedoucí Ústavu práva, později Ústavu práva a humanitních věd. V letech 2014–2021 působil na Fakultě právní a správních věd Vysoké školy finanční a správní v Praze, od roku 2018 až dosud na Katedře práva provozně ekonomické fakulty ČZU v Praze. Ve své odborné a publikační činnosti se zabývá zejména právem EU, mezinárodním obchodním a občanským právem. Působí jako rozhodce Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR. Je autorem nebo spoluautorem dvaceti monografií, více než 23 učebních pomůcek, řady odborných i populárně naučných článků a publikací.

Prof. JUDr. Karel Marek, CSc.

Vysokoškolský pedagog, zabývající se zejména obchodním právem. V roce 1977 absolvoval Právnickou fakultu Masarykovy univerzity (tehdy Univerzita J. E. Purkyně v Brně), působil ve strojírenském závodu. Poté se vrátil na Právnickou fakultu v Brně, kde zůstal až do roku 2012. Od roku 2012 pracoval pro Akademii STING v Brně a v letech 2015 až 2021 též pro Vysokou školu finanční a správní v Praze. V současnosti působí na Univerzitě obrany v Brně. Působí také jako rozhodce Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR a jako rozhodce Rozhodčího soudu Obchodní a průmyslové komory Slovenské republiky. Je autorem nebo spoluautorem třiceti knižních publikací, velkého množství vědeckých, odborných i populárně naučných článků a publikací.

Autory jednotlivých částí textu jsou:

Janků, M.: kap. 1, kap. 3, kap. 4, subkap. 3.7, kap. 6, subkap. 4, 7, 9 až 10

Cvik, E. D.: kap. 2, kap. 4 (mimo 3.7), kap. 5, subkap. 7, kap. 6 subkap. 1 až 3, 5 až 6, 8

Marek, K.: kap. 5 (mimo subkap.7)

Úvodem

V úvodu prvního dílu „Vybraných kapitol soukromého práva“ (C. H. Beck, 2018) jsme charakterizovali soukromé právo jako součást právního řádu, jehož normy upravují práva a povinnosti osob v soukromém styku (mezi sebou navzájem, tj. v horizontální rovině). Bývá chápáno jako prostředek realizace svobody jednotlivce ve společnosti, svobody, která je omezena právním řádem, chránícím zejména veřejné zájmy.

Obecně řečeno, úkolem práva bylo a stále je omezovat a neutralizovat často se vyskytující příznaky dezintegrace společnosti. Právo sice není schopno konflikty zcela odstranit, ale může je zmírnit, a zejména slouží k jejich „civilizovanému“ řešení. Lidé to pochopili velmi brzy. Společnost nelze chápat jako monolitický blok, ale jako diferencovaný celek rozdělený do různých oblastí, což úkol práva ztěžuje. Právo přiznává všem osobám určitá právní oprávnění nebo nároky, tj. subjektivní práva, jako je vlastnické právo nebo právo na náhradu škody osobě, jež utrpěla újmu. Lze tedy říci, že subjektivní práva jsou oprávnění, která právní systém přiznává jednotlivým právním subjektům (fyzickým nebo právnickým osobám), tj. přiznává jim určitou právní způsobilost. Nabytím práv fyzickou nebo právnickou osobou se (abstraktní) právo poskytované právním systémem v objektivním smyslu mění na konkrétní oprávnění osoby X – stejně jako všech ostatních, kteří nabývají subjektivní práva.

Musíme přirozeně brát v úvahu, že subjektivní práva nepřiznává jednotlivcům pouze soukromé právo, ale také právo veřejné. Jedná se o tzv. subjektivní veřejná práva; např. nárok na důchod vůči systému důchodového zabezpečení, nárok na příspěvek ze sociální péče vůči systému nemocenského pojištění, právo stavebníka stavět na základě stavebního povolení nebo subjektivní veřejné právo na svobodný přístup k informacím o životním prostředí.

Soukromé právo zůstává nezbytnou podmínkou další existence a rozvoje moderních společností. To se nezmění ani v budoucnu, i když je třeba vždy dbát na to, aby právě soukromé právo nebylo zneužíváno k prosazování samoučelných cílů. Zrychlující se společenské změny mimo jiné i stále více ztěžují zajišťování nezbytné adaptace práva. Některé oblasti společenských vztahů se vývojem vymykají normativnímu uchopení (podřízení právním normám) a často je obtížné vrátit tento vývoj opět pod kontrolu práva. Příkladem nám může být ovlivňování rozvoje společenských vztahů produkty umělé inteligence bez toho, že by tento proces byl účinně regulován právní úpravou. Pokud právo na národní, či dokonce nadnárodní úrovni reaguje, jedná se vždy jen o úpravu *ex post* (nikoliv preventivně), mající v naprosté většině podobu dílčích úprav.

Studium práva a možností jeho aplikace zdaleka není jen otázkou profesní specializace právníků, ale naopak potřebou pro právní laiky (neprávníky), jak prosazovat své potřeby a chránit své zájmy ve vztazích k jiným. Při tomto je vědomí hranic práva (zákonnosti) a možností poskytovaných zákony při jednání jedince snad neúčinnějším nástrojem k jeho seberealizaci.

Po delší časové odmlce vydávají autoři tento učební text obsahující zpracování dalších oblastí soukromého práva výkladem přibližujícím tuto právní úpravu neprávnickům, a to nejen studujícím právo na školách s neprávnickým zaměřením, ale i všem dalším zájemcům o vývoj soukromého práva v ČR ve dvacátých letech třetího milénia, ovlivněný nejen aktuálním politickým vývojem, ale i právní regulací EU. Tímto zaměřením předkládané publikace je dán i styl jejího zpracování, kdy se záměrně vyhýbá čistě teoretickým právním otázkám, nezabíhá do detailů či podchycení výjimečných situací ani neklade důraz na citaci tzv. paragrafového znění úpravy právem regulovaných vztahů. O co naopak kolektiv autorů usiluje, je podchycení širších souvislostí právní úpravy, návazností či propojení norem soukromého práva s právem veřejným.

Praha – Brno, leden 2025

Obsah

O autorech.....	V
Úvodem.....	VII
Seznam použitých zkratk	XV

Obecná část

KAPITOLA I. Fyzické osoby a jejich osobnostní práva

1.1	Úvod ke kapitole.....	3
1.2	Osobnost a osobnostní práva	6
1.2.1	Pojetí osobnosti.....	6
1.2.2	Pojem osobnostních práv.....	7
1.2.2.1	Všeobecné osobnostní právo.....	8
1.2.2.2	Zvláštní osobnostní práva	9
1.2.3	Vymezení osobnostních práv	10
1.3	Předmět ochrany osobnosti.....	12
1.3.1	Ochrana života	12
1.3.2	Důstojnost.....	13
1.3.3	Ochrana zdraví člověka	14
1.3.4	Příznivé životní prostředí.....	15
1.3.5	Vážnost a čest	15
1.3.6	Soukromí	16
1.3.7	Projevy osobní povahy	17
1.4	Zásahy do práva na ochranu osobnosti.....	19
1.4.1	Oprávněné zásahy.....	20
1.4.1.1	Obecné okolnosti vylučující protiprávnost	20
1.4.1.2	Svolení	20
1.4.1.3	Zákonné licence	22
1.4.2	Neoprávněné zásahy	23
1.5	Prostředky ochrany osobnostních práv (soukromoprávní).....	24
1.5.1	Svépomoc	25
1.5.2	Obecná soudní ochrana.....	26
1.5.3	Zvláštní občanskoprávní prostředky na ochranu osobnostních práv	27
1.5.3.1	Žaloba zdržovací.....	27
1.5.3.2	Žaloba odstraňovací.....	28
1.5.3.3	Žaloba satisfakční	28

KAPITOLA II. Závazkové právo smluvní – obecné otázky

2.1	Úvod ke kapitole.....	30
2.2	Pojem závazku, předmluvní vztahy	31
2.2.1	Jednání o uzavření smlouvy	31
2.2.2	Proces uzavření smlouvy	34
2.2.2.1	Odvolatelnost /Neodvolatelnost nabídky	35
2.2.2.2	Zrušení nabídky/zánik nabídky	36
2.2.2.3	Přijetí nabídky	37
2.3	Adhezní smlouvy (§ 1798 až 1801 ObčZ).....	37
2.4	Rámcové smlouvy (§ 1746 ObčZ).....	41
2.5	Obchodní podmínky	42
1.5.1	Změna obchodních podmínek	43

Zvláštní část**KAPITOLA III. Práva duševního vlastnictví**

3.1	Úvod ke kapitole.....	49
3.2	Obecná charakteristika práv k duševnímu vlastnictví	50
3.3	Průmyslová práva	51
3.3.1	Prameny úpravy průmyslového vlastnictví	52
3.3.2	Vynálezy	53
3.3.2.1	Řízení o udělení patentu.....	54
3.3.2.2	Ochrana a využívání patentu.....	55
3.3.2.3	Vyčerpání práv k patentu	56
3.3.3	Užitné vzory	56
1.3.3.1	Účinky užitného vzoru	57
3.3.4	Průmyslové vzory, právní ochrana designu.....	57
3.3.5	Ochranné známky	58
3.3.5.1	Příhláška ochranné známky	59
3.3.5.2	Práva z ochranné známky	60
3.3.5.3	Licence na užívání ochranné známky	60
3.3.5.4	Vyčerpání práv k ochranné známce	60
3.3.6	Další práva průmyslového vlastnictví	61
3.3.6.1	Topografie polovodičových výrobků	61
3.3.6.2	Biotechnologické vynálezy	61
3.3.6.3	Označení původu a zeměpisná označení.....	62
3.3.7	Nové odrůdy rostlin	63
3.3.8	Úprava průmyslových práv v EU	64
3.3.8.1	Ochranné známky a průmyslové vzory.....	64
3.3.8.2	Jednotný evropský patent.....	65
3.3.8.3	Práva na ochranu vlastnictví nových odrůd rostlin.....	65
3.4	Autorské právo	66
3.4.1	Prameny úpravy autorského práva	66
3.4.2	Obsah autorského práva.....	68
3.4.2.1	Osobnostní práva autorská.....	68
3.4.2.2	Majetková práva autorská	68
3.4.3	Užití díla	69
3.4.3.1	Smluvní užití díla	69

3.4.3.2	Mimosmluvní užití díla.....	70
3.4.4	Převod a přechod autorských práv.....	71
3.4.5	Omezení autorského práva	71
3.4.6	Ochrana autorského práva	72
3.4.7	Práva související s právem autorským.....	73
3.4.8	Ochrana autorských práv v právu EU.....	74
3.4.8.1	Směrnice o autorském právu – charakteristika	75
3.4.8.2	Doba ochrany autorského práva a práv s ním souvisejících.....	76
3.4.8.3	Počítačové programy a databáze.....	76
3.4.8.4	Sdružení pro kolektivní správu	77
3.4.9	Autorské právo a umělá inteligence	77
3.4.10	Autorská práva na internetu.....	80
3.4.10.1	Užití díla dostupného na internetu	80

KAPITOLA IV. Vybrané smlouvy občanskoprávní využívané převážně mimo rámeček podnikání

4.1	Úvod ke kapitole.....	85
4.2	ObčZ a smluvní typy	86
4.3	Smlouvy o přenechání věci k užití jinému (§ 2189 až 2400 ObčZ).....	86
4.3.1	Výprosa (§ 2189 až 2192 ObčZ)	87
4.3.2	Výpůjčka (§ 2193 až 2200 ObčZ)	88
4.3.3	Nájem a podnájem (§ 2201 a násl. ObčZ).....	90
4.3.3.1	Nájem a pacht – odlišení.....	90
4.3.3.2	Nájem nemovité věci	91
4.3.3.3	Podnájem nemovité věci	95
4.3.3.4	Nájem za účelem uspokojování bytové potřeby (nájem bytu a domu).....	96
4.3.3.5	Podnájem bytové jednotky či domu.....	103
4.3.4	Ubytování (§ 2326 až 2331 ObčZ)	104
4.3.5	Pacht (§ 2332 a násl. ObčZ)	106
4.3.5.1	Zemědělský pacht	108
4.3.5.2	Pacht závodu	109
4.3.6	Zápůjčka (§ 2390 až 2394 ObčZ).....	111
4.3.7	Licence (§ 2358 až 2389 ObčZ)	113
4.3.7.1	Obecný výklad	113
4.3.7.2	Typy licenčních smluv	115
4.3.7.3	Licenční smlouva – obecná úprava.....	115
4.3.7.4	Licenční smlouva k předmětům chráněným autorským právem.....	118
4.3.7.5	Licenční smlouva na užívání softwaru	119
4.3.7.6	Licenční smlouva nakladatelská	120
4.4	Pojistná smlouva.....	121
4.4.1	Institut pojištění.....	121
4.4.2	Pojistná smlouva.....	121
4.4.2.1	Proces uzavření pojistné smlouvy.....	122
4.4.2.2	Informační povinnost.....	122

4.4.2.3	Pojistný zájem.....	123
4.4.2.4	Pojistná doba.....	123
4.4.2.5	Pojistné riziko	124
4.4.2.6	Zánik pojistné smlouvy.....	125
4.4.3	Zvláštní druhy pojištění.....	126
4.4.3.1	Škodové pojištění.....	127
4.4.3.2	Obnosové pojištění.....	127
4.4.3.3	Životní pojištění.....	127
4.4.3.4	Pojištění majetku.....	127
4.4.3.5	Pojištění právní ochrany	128
4.4.3.6	Pojištění odpovědnosti	128
4.4.3.7	Pojištění úvěru	128
4.4.3.8	Pojištění finančních ztrát.....	128

KAPITOLA V. Vybrané smlouvy občanskoprávní využívané převážně v rámci podnikání

5.1	Úvod ke kapitole.....	129
5.2	Charakteristika a specifika obchodních závazků.....	129
5.3	Zvláštní způsoby uzavírání obchodních smluv	130
5.4	Přepravní smlouvy	131
5.4.1	Obecně k přepravním smlouvám.....	131
5.4.2	Zasílatelství.....	132
5.4.2.1	Odpovědnost za škodu	135
5.4.3	Přeprava věci (§ 2555 až 2571 ObčZ).....	135
5.4.3.1	Odpovědnost za škodu	138
5.4.4	Provoz dopravního prostředku (§ 2583 až 2585 ObčZ)	138
5.4.5	Nájem dopravního prostředku (§ 2321 až 2325 ObčZ).....	140
5.5	Bankovní smlouvy	141
5.5.1	Obecně o bankovních smlouvách.....	141
5.5.2	Účet, smlouva o účtu (§ 2662 až 2668 ObčZ).....	142
5.5.3	Platební účet (§ 2669 ObčZ).....	143
5.5.4	Jiný než platební účet (§ 2670 až 2675 ObčZ).....	144
5.5.5	Vkladní knížka (§ 2676 až 2679 ObčZ)	145
5.5.6	Jednorázový vklad, vkladní list (§ 2680 až 2681 ObčZ).....	146
5.5.7	Akreditiv, smlouva o otevření akreditivu (§ 2682 až 2693 ObčZ).....	146
5.5.7.1	Akreditiv odvolatelný a neodvolatelný	148
5.5.7.2	Akreditiv dokumentární	149
5.5.7.3	Akreditiv revolvingový.....	150
5.5.7.4	Akreditiv převoditelný	150
5.5.7.5	Akreditiv realitní.....	151
5.5.7.6	Akreditiv s červenou doložkou	151
5.5.7.7	Inkaso, dokumentární inkaso (§ 2694 až 2700 ObčZ).....	151
5.5.7.8	Finanční záruka (§ 2029 až 2039 ObčZ).....	152
5.6	Smlouvy na plnění veřejných zakázek	155
5.6.1	Obecně o právních vztazích v oblasti zadávání veřejných zakázek	155
5.6.2	Východiska a pojmy	155

5.6.2.1	Zadávací řízení.....	158
5.6.2.2	Postup pro zadávání veřejných zakázek v oblasti obrany nebo bezpečnosti.....	159
5.6.3	Druhy zakázek ve vztahu k návrhům smluv.....	160
5.6.4	Průběh zadávacího řízení.....	161
5.6.4.1	Rámcová dohoda.....	162
5.7	Smlouvy nepojmenované využívané v obchodním styku	164
5.7.1	Pojem a nejčastější druhy	164
5.7.2	Franchising	165
5.7.3	Factoring.....	166
5.7.4	Leasing.....	167
5.7.4.1	Druhy leasingového vztahu.....	168
5.7.4.2	Finanční leasing	168
5.7.4.3	Operativní leasing	169

KAPITOLA VI. Závazky z odpovědnostních vztahů

6.1	Úvod ke kapitole.....	171
6.2	Pojetí odpovědnosti v novém ObčZ	172
6.2.1	Termín újma namísto „škoda“	173
6.2.2	Další nové pojmy v ObčZ.....	173
6.3	Objektivní a subjektivní odpovědnost	175
6.3.1	Liberační důvody.....	176
6.3.2	Okolnosti vylučující protiprávnost	177
6.4	Odpovědnost zákonná a smluvní.....	178
6.4.1	Odpovědnost za škodu způsobenou porušením zákona	179
6.4.2	Odpovědnost za porušení smlouvy.....	180
6.5	Předsmluvní vztahy a právní odpovědnost z předsmluvních vztahů.....	181
6.5.1	Předsmluvní odpovědnost.....	181
6.5.2	Odpovědnost za ukončení předsmluvních jednání	183
6.5.3	Ochrana důvěrných informací, záznamy vzájemně si sdělené v rámci jednání	184
6.6	Náhrada majetkové a nemajetkové újmy.....	185
6.6.1	Náhrada škody	185
6.6.2	Náhrada nemajetkové újmy.....	187
6.7	Prodlení dlužníka a věřitele	188
6.7.1	Prodlení dlužníka.....	188
6.7.2	Prodlení věřitele.....	189
6.8	Práva z vadného plnění.....	190
6.9	Bezdůvodné obohacení.....	191
6.10	Promlčecí lhůta u práva na náhradu újmy a na vydání bezdůvodného obohacení	193

Seznam použité literatury	194
Věcný rejstřík.....	196

KAPITOLA III.

Práva duševního vlastnictví

3.1 Úvod ke kapitole

Duševní vlastnictví se vztahuje na majetek tvořený duševními tvůrčími, jako jsou vynálezy, literární a umělecká díla, návrhy, symboly, jména a zobrazení používané v obchodě. Tento majetek, resp. jeho integrita, jsou chráněny právními předpisy, které jeho tvůrcům nebo vlastníkům poskytují výhradní práva na jeho využívání. V České republice stejně jako v celé EU patří mezi základní druhy duševního vlastnictví autorská práva, ochranné známky, patenty a průmyslové vzory.

Ochrana duševního vlastnictví spočívá v tom, že jeho nositelům či majitelům vznikají tzv. **výlučná práva**, do nichž ostatní nesmí zasahovat. Vyjasnění toho, co vše je předmětem duševního vlastnictví, je prvním krokem k jeho ochraně. Bez jasného porozumění různým typům duševního vlastnictví a jejich významu pro soukromý, pracovní či veřejný život nebo pro komerční aktivity je obtížné vypracovat účinnou koncepci ochrany vycházející z prostředků, které právo poskytuje. V neposlední řadě pak porozumění právům duševního vlastnictví je nezbytné pro předcházení neúmyslnému porušování duševního vlastnictví jiných osob, které by mohlo ze strany majitele či vlastníka iniciovat kroky směřující k právní ochraně.

Pojem duševního vlastnictví se podrobněji pokusila vymezit roku 1967 založená **Světová organizace duševního vlastnictví** (dále též jako „WIPO“ – World Intellectual Property Organization) ve Světové deklaraci o duševním vlastnictví z roku 2000, ve které je stanoveno, že se jedná o jakékoliv vlastnictví, o kterém je všeobecný konsenzus o jeho duševní povaze a které zasluhuje ochranu.⁴⁸

Registrace práva k duševnímu vlastnictví je prvním zásadním krokem k jeho ochraně, protože poskytuje právní důkaz o osobě jeho vlastníka. Tato kapitola se zaměřuje na přehledný výklad existujících prostředků k ochraně jednotlivých druhů či forem duševního vlastnictví. Běžně jedinci tato práva vytvářejí či užívají v rámci svého profesního působení, ať již zaměstnanec-kého či podnikatelského. A ještě častěji – aniž by si toho byli mnohdy vědomi – užívají jedinci práva duševního vlastnictví či s nimi nakládají v rámci svého volného času či soukromí.

⁴⁸ Světová deklarace o duševním vlastnictví, 2000, čl. 2 (i), dostupné z www.wipo.int

Internet smazal hranice působnosti národního práva při ochraně duševního vlastnictví, což zkomplikovalo vymáhání práv autorsky chráněných. Obsah internetu lze snadno kopírovat, upravovat a šířit po celém světě, většinou bez souhlasu původních autorů či tvůrců. Pro osoby pobývající na internetu je zásadní vědět, jak se v této oblasti pohybovat, aby respektovaly duševní vlastnictví jiného.

Stále větším problémem pro účinnou ochranu duševního vlastnictví je v současnosti nasazení a **pronikání umělé inteligence (AI)** do oblastí vyhrazených až donedávna výhradně lidské aktivitě, vytvářející tvůrčí hodnoty. Pro autorské právo i ochranu průmyslových práv se stává zásadním vymezení hranic pro oblast, v jejímž rámci je působení prostředků založených na využití AI toliko aplikačního, netvůrčího charakteru, a oblast působení AI, představující narušení existujících práv duševního vlastnictví jiných. České právo se až dosud věnovalo nasazení či využití AI v oblastech chráněných právy duševního vlastnictví spíše okrajově. Pokusíme se některé tyto oblasti zmapovat a naznačit, co by bylo vhodné pro nápravu tohoto stavu učinit.

3.2 Obecná charakteristika práv k duševnímu vlastnictví

Souhrn právních norem určených na ochranu duševního **vlastnictví k nehmotným statkům** je součástí soukromého práva a vytváří jeho odvětví, které reaguje na potřeby ochrany výsledků lidské tvořivosti, vědecké činnosti a podnikatelských aktivit. Toto odvětví bývá nazýváno jako **právo duševního vlastnictví**⁴⁹ a dělí se na dvě části:

- a) autorská práva a práva související s právem autorským,
- b) průmyslová práva.

Autorská práva a práva související s právem autorským jsou práva k autorským dílům, uměleckým výkonům a dále zvukovým a obrazovým záznamům.

Mezi průmyslová práva patří práva k ochranným známkám, vynálezům, designům, odrůdám rostlin a topografiím polovodičových výrobků.

Společně pro obě kategorie práv duševního vlastnictví je, že se vztahují k nehmotným statkům jako výsledkům tvůrčí duševní činnosti a mají **absolutní povahu**, neboli ze zákona působí vůči všem.

Společným rysem obou skupin práv je dále jejich **teritorialita**. Platí zde obecné pravidlo, že tato práva působí vždy jen na území konkrétního státu, kde vznikla či byla registrována, a v zahraničí jsou chráněna pouze v případě, že je zde o ochranu (rozšíření registrace) požádáno. V rámci působnosti práva Evropské unie a některých mezinárodních smluv

⁴⁹ Viz např. *Telec, I.* Druhy subjektivních soukromých práv aneb soukromoprávní soustava. In: *Srstka, J. a kol.* Autorské právo a práva související. Vysokoškolská učebnice. 2. vyd. Praha: Leges, 2019, s. 34.

v oblasti duševních práv však z tohoto pravidla platí řada výjimek (lze tak např. získat ochranu cestou evropského patentu, designu atd., kdy ochrana platí ve více státech najednou).

Mezi oběma uvedenými kategoriemi práv však existuje řada **rozdílů**. V první řadě platí, že autorské právo vzniká ihned po vytvoření díla a není třeba dílo nikam formálně zapisovat, registrovat či oznamovat jeho vytvoření. Ochrana, která je poskytována autorským právem, tak nastupuje automaticky. Naopak pro okruh práv průmyslových je typické, že jsou založena na principu zápisu do některého z rejstříků. Tato práva tedy nevznikají automaticky vytvořením (vynalezením) určitého řešení, ale k tomu, aby se na ně mohla vztahovat příslušná právní ochrana, musí proběhnout formální řízení, jehož výsledkem je **zapsání** požadovaného práva **do rejstříku** (rejstřík ochranných známek, průmyslových vzorů, patentů atd.).

Dalším podstatným rozdílem je **převoditelnost**, resp. nepřevoditelnost těchto práv. Zatímco u autorských práv jde o práva nepřevoditelná a jsou pevně spojena s osobou autora (není možné, aby autor své autorství prodal), u většiny práv průmyslových je možné tato převést na jiné subjekty.

Zákonodárce ke **zveřejněným nehmotným statkům přiznává výhradní práva**. Důvodů, proč vznikají výhradní práva ke statkům, které jsou ze své přirozené povahy dostupné každému, je vícero a liší se u jednotlivých kategorií práv k duševnímu vlastnictví. U autorských práv (např. autorská práva režiséra k filmu nebo autorská práva spisovatele k románu) a práv výkonných umělců (např. práva herce k jeho uměleckému výkonu) je to zejména ochrana osobnostních a majetkových zájmů tvůrců, u patentové ochrany vynálezů (např. patent na nový léčebný prostředek) je to podpora inovací, u ochranných známek je to ochrana spotřebitele a dobrého jména výrobků či služeb, které podnikatel poskytuje a které nesou jím zvolené označení (např. název Plzeňský Prazdroj pro pivo).⁵⁰

Oproti zájmu na vytváření výlučného práva ve prospěch osob, které se zasloužily o vytvoření nehmotného statku, však existuje i důležitý obecný zájem na tom, aby celá řada nehmotných statků byla v režimu tzv. *public domain*, kdy je možné nehmotné statky bezúplatně a volně užívat. U řady nehmotných statků tak nejsou práva vyhrazena ve prospěch určitých subjektů, ale jde o statky, které jsou určené k obecnému užití (např. objevy či základní vědecké poznatky může využít každý volně).

3.3 Průmyslová práva

Průmyslová práva jsou rovněž nazývána jako **průmyslové vlastnictví**. Průmyslové vlastnictví pak je definováno v **Pařížské úmluvě na ochranu průmyslového vlastnictví** z roku 1883 takto:

⁵⁰ Myška, M. a kol. Právo duševního vlastnictví. Úvod do práv k duševnímu vlastnictví. 2018, s. 7.

„Průmyslové vlastnictví je třeba chápat v jeho nejširším smyslu a vztahovat ho nejen k vlastním průmyslu a obchodu, ale i na zemědělské a těžební podnikání a na všechno vyráběné nebo přírodní zboží, například vína, obiloviny, tabák, ovoce, dobytek, nerosty, minerální vody, pivo, květiny a mouku...“⁵¹

Průmyslové vlastnictví zahrnuje řadu forem, o některých z nichž se podrobněji zmíníme v dalším textu. Jedná se hlavně o **patenty a užité vzory**, kterými lze chránit vynálezy a technická řešení. Pod pojem průmyslového vlastnictví dále spadají vědecké objevy, průmyslové vzory, zlepšovací návrhy, ochranné známky, označení původu a zeměpisné označení výrobků, obchodní jména, ochrana proti nekalé soutěži, know-how, v novější době rovněž topografie polovodičových obvodů či odrůdy rostlin a plemena zvířat vzniklá vyšlechtěním.

K zahrnutí polovodičových (integrovaných) obvodů mezi formy průmyslového vlastnictví došlo v českém právním řádu na počátku 90. let minulého století na základě obchodní dohody mezi bývalou ČSFR a USA. Kategorie chráněných rostlinných odrůd a zvířecích plemen je mezi formami průmyslového vlastnictví rovněž relativně nová a její zavedení souvisí s prudkým rozvojem biotechnologií během posledních dvou desetiletí a s tím související legislativou EU (viz dále kap. 3.3.6.2).

Charakteristickým rysem průmyslového vlastnictví, jak již bylo uvedeno, je jeho **teritoriální povaha**. To se prakticky projevuje tím, že například udělený patent na vynález nebo zápisy ochranných známek nebo průmyslových vzorů jsou účinné pouze na území státu, jehož orgán udělil patent nebo provedl zápis. A chce-li autor vynálezu či průmyslového vzoru, popř. majitel ochranné známky získat ochranu i v dalších státech, musí o ni zpravidla požádat v každém z těchto států zvlášť.

3.3.1 Prameny úpravy průmyslového vlastnictví

Základem české (národní) právní úpravy průmyslového vlastnictví jsou tyto **prameny**:

- zákon č. 527/1990 Sb., o vynálezech a zlepšovacích návrzích (od svého vzniku třináctkrát novelizován, naposledy roku 2021),
- zákon č. 206/2000 Sb., o ochraně biotechnologických vynálezů,
- zákon č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových vzorů (osmkrát novelizován, naposledy roku 2021),
- zákon č. 417/2004 Sb., o patentových zástupcích,
- zákon č. 529/1991 Sb., o ochraně topografií polovodičových výrobků (sedmkrát novelizován, naposledy roku 2021),
- zákon č. 478/1992 Sb., o užitných vzorech (osmkrát novelizován, naposledy roku 2021),
- zákon č. 452/2001 Sb., o ochraně označení původu a zeměpisných označení,

⁵¹ Článek 1 (3). Text Úmluvy dostupný na https://upv.gov.cz/files/uploads/PDF_Dokumenty/pravni_predpisy/mezinarodni/wipo/parizska_umluva_2021.pdf

- zákon č. 408/2000 Sb., o ochraně práv k odrůdám rostlin (od svého vzniku novelizován jedenáctkrát, naposledy roku 2023),
- zákon č. 221/2006 Sb., o vymáhání práv z průmyslového vlastnictví (vydán za účelem transpozice českého práva směrnice EU 2004/48/ES ze dne 29. dubna 2004 o vymáhání práv duševního vlastnictví).

Česká právní úprava vychází do značné míry z mezinárodních smluv, jichž je ČR smluvní stranou. Z těchto mezinárodních pramenů tvořících součást českého práva je třeba uvést zejména:

- **Pařížská úmluva na ochranu průmyslového vlastnictví** (1883), revidovaná roku 1971,
- **Washingtonská smlouva o patentové spolupráci**, přijatá 1970, vytváří mezinárodní systém umožňující zjednodušené získání ochrany k vynálezu na základě mezinárodní přihlášky vynálezu,
- **Madridská dohoda o mezinárodním zápisu továrních nebo obchodních známek** z roku 1891, umožnila mezinárodní registraci ochranných známek a přispěla k harmonizaci známkových zákonů v téměř padesáti členských státech,
- Úmluva o udělování evropských patentů (**Evropská patentová úmluva, 1973**)⁵².

3.3.2 Vynálezy

Zákon nevymezuje obsah pojmu „vynález“, nýbrž pouze stanovuje podmínky, při jejichž splnění jsou vynálezy způsobilé pro udělení **patentu**. **Patent** je právní ochrana vynálezů. Vlastníkovi vynálezu poskytuje exkluzivní právo na jeho využívání po určitou dobu. V ČR patenty uděluje **Úřad průmyslového vlastnictví (ÚPV)**.

Aby byl vynález patentovatelný, musí současně splňovat následující tři podmínky:

- musí být nový (tzn. není součástí stavu techniky),
- musí být výsledkem vynálezecké činnosti,
- musí být průmyslově využitelný.

Stavem techniky se rozumí veškeré informace, ke kterým byl přede dnem podání přihlášky vynálezu Úřadu průmyslového vlastnictví umožněn přístup veřejnosti jakýmkoliv způsobem (písemně, ústně, využíváním atd.). Součástí stavu techniky je i obsah všech dříve podaných přihlášek vynálezů, ať už v České republice, nebo v zahraničí, pokud byla u takové zahraniční přihlášky Česká republika určena jako stát, pro nějž je rovněž žádána ochrana.

Podmínka, že vynález je **výsledkem vynálezecké činnosti**, je naplněna, jestliže vynález nevyplyvá pro odborníka zřejmým způsobem ze stavu techniky. Podmínka **průmyslové**

⁵² Úmluva byla jako součást práva EU revidována aktem revidujícím článek 63 EPÚ ze 17. prosince 1991 a Revizním aktem EPÚ z 29. listopadu 2000.

využitelnosti je potom dána, lze-li vynález vyrábět nebo jinak využívat v průmyslu, zemědělství, ve službách či v jiných oblastech hospodářství.

Zvláštní kategorií je tzv. **podnikový vynález**. Jeho právní úprava je podobná úpravě zaměstnaneckých děl podle autorského zákona. Vytvořil-li původce vynález ke splnění úkolu z pracovního poměru, přechází právo na **patent na zaměstnavatele**, nedohodnou-li se obě strany jinak. Původce, zaměstnaný u zaměstnavatele, vůči němuž tento uplatnil právo na patent, má právo na odpovídající odměnu.

Zákon uvádí výčet výjimek, které **nejsou považovány za vynálezy**, a to i kdyby splňovaly shora uvedené tři podmínky patentovatelnosti. Za vynálezy se tak nepovažují:

- objevy, vědecké teorie a matematické metody,
- estetické výtvary,
- plány, pravidla a způsoby vykonávání duševní činnosti, hraní her nebo vykonávání obchodní činnosti, jakož i programy počítačů,
- podávání informací,
- způsoby chirurgického nebo terapeutického ošetřování lidského nebo zvířecího těla a diagnostické metody používané na lidském nebo zvířecím těle.

Patenty se dále **neudělují** na:

- vynálezy, jejichž využití by se přičilo veřejnému pořádku nebo dobrým mravům; to nelze vyvodit pouze z toho, že využití vynálezu je zakázáno právním předpisem;
- odrůdy rostlin a plemena zvířat nebo v zásadě biologické způsoby pěstování rostlin či chovu zvířat; toto ustanovení neplatí pro mikrobiologické způsoby a výrobky těmito způsoby získané.

3.3.2.1 Řízení o udělení patentu

Patent na vynález není udělen vynálezci automaticky, ale je třeba o něj zažádat. Řízení o udělení patentu provádí ÚPV a zahajuje se dnem podání přihlášky vynálezu u Úřadu. Podáním přihlášky se rozumí její doručení do podatelny Úřadu průmyslového vlastnictví (osobně či poštou).

Řízení o udělení patentu podrobně upravuje vyhláška Federálního úřadu pro vynálezy 550/1990 Sb., o řízení ve věcech vynálezů a průmyslových vzorů, novelizovaná roku 2001. Může se jednat o časově náročnou proceduru zahrnující v závislosti na oboru, do něhož spadá vynález, 2 až 5 let.

V **přihlášce vynálezu** je třeba vždy uvést jméno jeho původce (resp. více původců). Současně ale platí, že pokud o to původce požádá, nebude jeho jméno ÚPV zveřejněno. V přihlášce je třeba vynález také jasně a úplně popsat, aby jej mohl odborník v daném oboru uskutečnit. Pokud má ÚPV pochybnosti o využitelnosti vynálezu, může vyzvat přihlašovatele, aby vynález předvedl či jiným vhodným způsobem prokázal jeho využitelnost; pokud tak neučiní, bude mít ÚPV za to, že vynález není průmyslově využitelný, a může odmítnout k němu patent udělit.